

Aixecar el cap

ASSAIG / LLIBRES / 2 MARÇ, 2021

Tal com ens explica el filòleg Roger Canadell, curador de l'edició, en un detallat i interessant text introductori, el projecte de recollir la correspondència entre Miquel Martí i Pol i Joan Oliver ve de lluny: entre 1986 i 1987, Antoni Turull, nebot d'Oliver, i el poeta de Roda de Ter hi varen treballar de valent, esperonats per una missiva que Ignasi Pujades, biògraf de Martí i Pol, havia adreçat a tots aquells que havien mantingut relació epistolar amb l'autor d'*Estimada Marta*. Malgrat tot, pel maig de 1987, quan fins i tot ja s'havien establert els terminis per tal de donar a llum el volum, Martí i Pol s'hi va repensar i va aturar el projecte: les cartes contenien referències a fets i persones que podien «fer sortir butllofes a la pell de qui sap la gent», segons una carta de disculpa que el poeta va adreçar a Turull, tot i que, en una altra a Francesc Vallverdú, ell mateix reconeixia que aquells papers, al cap dels anys, «farien servei».

En efecte, si continuem afusellant l'estructura de la introducció de Canadell —que, juntament amb les notes a peu de pàgina, resulten utilíssimes—, la correspondència entre Oliver i Martí Pol té un gran valor, perquè: u, ens acosta dues figures literàries centrals per entendre cert tipus de literatura i, sobretot, cert tipus de poesia, però també la manera de funcionar d'un país; dos, hi podem observar, alhora, amb el plaer d'aquell que mira sense ser vist, com neix i es forja una amistat entre aquestes dues personalitats; i tres (en tota enumeració d'aquesta mena hi ha d'haver, com a mínim, tres elements), és el testimoni en primera persona d'uns anys, entre el *final* de la dictadura i el *retorn* de la democràcia, crucials —perdoneu la fatuïtat de l'adjectiu i, ja que hi som, de la frase sencera— per entendre on som o, més ben dit, per comprovar que, fet i fotut, no ens hem mogut de *puesto*, que diuen aquells filòlegs de Twitter que fan veure que encara queda algú que parli català col·loquial. A més, com tot epistolari, el de Martí i Pol i Joan Oliver és un bon antídote per a tots aquells pesats que encara pateixen pels espòilers: de bell antuvi, que diuen aquests mateixos filòlegs tuitaires quan escriuen a *Núvol*, hom ja sap com acabarà, la cosa; només es tracta, doncs, de seure i descobrir per quins viaranys transitarem fins al final, mentre ens deixem agombolar per la lleu brisa del pas del temps que ens marquen les dates de les cartes — el rampell de cursileria és meu.

Així, en la primera carta, un Miquel Martí i Pol que tot just enfila la trentena i que encara no ha publicat els llibres que el convertiran en una celebritat, s'adreça a Joan Oliver, trenta anys més gran que ell, per demanar-li una petita col·laboració per a la revista *Inquietud*. Més enllà de la diferència d'edat i de la consideració davant d'un escriptor consagrat com Oliver, el to de les primeres línies ja deixa entreveure que Martí i Pol és, en la intimitat, un autor ple de modèstia, de respecte i de bonhomia, atributs que no faran sinó créixer al llarg del recull, i que són correspostos per Oliver, el qual no s'està mai de lloar els llibres i els èxits d'un autor molt més jove que ell. Vet aquí, potser, la primera lliçó del llibre: ens podria semblar —i que n'arribem a ser, de malpensats!— que els poetes són gent que ja ve una mica encimbellada de casa, que no toquen gaire de peus a terra, una mica pagats de si mateixos. Lluny de tot això, tant en Martí i Pol com en Joan Oliver hi trobem dos autors que, en unes condicions econòmiques no sempre favorables, s'arremanguen des de la clandestinitat per treure la cultura catalana de la grisor en què el franquisme la volia i de fet l'havia colgat. A més de la primera —fins al 1972 no es conserva cap carta d'Oliver a Roda, perquè Martí i Pol va haver de cremar papers compromesos; coses de la clandestinitat que dèiem— en són un bon exemple la carta del 16 de gener del 1968 (p. 35), en què Martí i Pol demana, de nou, la col·laboració d'Oliver a la revista *Orifloma*, i la del 9 de febrer de 1970 (p. 47), en la qual l'autor de Roda de Ter explica que una colla del seu poble vol muntar una lectura poètica basada en textos de l'autor sabadellenc. I és precisament en la primera carta d'aquest (p. 61) que hi trobem un elogi de *La fàbrica* en el qual podem observar com aquest arremangar-se per salvar la cultura es tradueix en una manera concreta de llegir i escriure: d'alguna manera, el que aquests escriptors ens diuen al llarg dels més de vint anys de correspondència, és que cal tenir present, més enllà de les pròpies dèries i circumstàncies, què és el que el públic, és a dir, el país, necessita. Podríem fer-ho lligar fàcilment amb les característiques de la poesia de tots dos escriptors —i de fet segurament també hi té a veure— però el cert és que aquesta idea o, si voleu, aquesta manera de fer, també apareix en altres epistolaris d'escriptors catalans que visqueren èpoques fosques (¿n'hi ha hagut mai cap de nítidament clara?) per a la literatura catalana: el de Rodoreda i Obiols, el d'Anna Murià i Rodoreda, el de Joan Sales i Rodoreda, el de J.V. Foix i Manent, el de Carner i Obiols... Ves que no sigui, ara que tenim aquesta rastellera de noms tan ben posats, el que fa tot bon escriptor (i, encara més, tot bon escriptor d'una llengua minoritzada): mirar de posar, amb tota la modèstia del món, el seu talent al servei d'una literatura per fer-la avançar. Al capdavall, pensant-hi bé, potser no té tant a veure amb el fet de ser més bon o mal escriptor, sinó que es tracta més aviat de mantenir el compromís amb el país i la llengua.

Però tornem al llibre. Malgrat compartir aquest compromís, l'autor de Roda de Ter i el de Sabadell tenen visions completament diferents del present i del futur. L'optimisme de Martí i Pol, la seva confiança en la gent, i especialment en el jovent, que s'empelta amb la saviesa popular que ens arriba a través de les citacions de les dites de la seva «padrina», contrasta amb la severitat i el pessimisme d'Oliver. I, com dèiem de bon començament, la majoria dels diagnòstics i les anàlisis que fan tant un com l'altre són completament vigents. Vegem, com a petita mostra de tot el que hem dit fins ara, aquest fragment de la pàgina 133, en què el 5 de febrer de 1980 Oliver s'adreça a Martí i Pol:

De problemes, gràcies a Alà o Allà, no en manquen. Aquí mateix, a l'editorial, abunden i cada dia creixen. La degradació és general. No trobem bons traductors, ni bons correctors, les impremtes també coixegen. La gent treballa de mala gana. I d'altra banda el llibre tendeix a un cul-de-sac, la cultura [sic] de la imatge se'l menja. Sembla que s'acosta un moment en què la fabricació de llibre (vull dir llibres no utilitaris) serà una aventura temerària. Però no t'espantis, Miquel! «La poesia tot just ha començat»... com deia aquell. I té l'honor de ser l'última de les arts pobres. Bé que tu, sense voler, vas en camí d'envair el camp del consumisme amb una poesia «necessària» per a molta gent, i corres el perill de fer-t'hi ric!

I, un tros més enllà, en resposta a una carta perduda de Martí i Pol en què sembla que el de Roda havia qualificat el moment de «descorrajador», Oliver gosa reivindicar «un *noucentisme* finisecular que substituís el *noucentisme* d'anteguerra (que tenia moltes coses bones) i el posés al dia.» Sens dubte, una frase com aquesta avui dia podria provocar que els escriptors que graponegen termes com «Noucentisme» sense haver-hi pensat gaire s'estressin els cabells en una polèmica de Twitter, una polèmica que l'endemà ningú no recordaria. En qualsevol cas, ens atrevim a fer-hi broma perquè, llegint aquest epistolari, el lector tindrà la sensació que el processisme cultural va començar, pel cap baix, fa quaranta anys: no és que ells fossin uns visionaris —que potser un xic sí que ho eren—, és que encara ara donem voltes al mateix, i sembla que en tots aquests anys no ens hagi vagat d'arreglar res; i mira que, potser —potser!—, per començar, n'hi hauria hagut prou d'escoltar-los una mica. Si, rient rient, ens hi volguéssim posar ara, potser —potser!—, només caldria tenir en compte de què es parla en aquestes cartes o en les que hem citat un tros més amunt. No cal pas que anem gaire lluny: mirem què deia el poeta de Roda sobre... [música d'expectació] sí, efectivament!, la crítica!, en unes frases que el Departament de Propaganda d'aquesta revista, entre gif i gif de cafè, faria bé d'aprofitar (p. 196):

On és la crítica, en aquest país? Hi ha alguns gasetillers, que tenen una excepcional habilitat a no dir res amb el major nombre de mots possibles, alguns comentaristes (Triadú i alguns d'*Els Marges* —aquests darrers molt parcials en els seus papers) i, pel meu gust, en Jaume Pont, que resulta un pèl embolicat, però almenys et fa adonar que ha llegit el llibre que comenta. A *Serra d'Or*, res; a les altres revistes, poca cosa. Quedem la gent com ara els de *Reduccions* i companyia, però aquests, amb la nostra desballestada periodicitat, no arribem enlloc.

A través de tot de comentaris d'aquesta mena, i ja sigui pel negatiu dels autors o les estètiques que critiquen o bé perquè parlen obertament de la seva manera d'escriure, veiem com es van dibuixant el contorns del seu tarannà i també de la seva poètica. Alhora, podem ser testimonis de com les coincidències ètiques i estètiques fan néixer i enforteixen una amistat, i com la confiança en el futur de l'un i la rectitud intel·lectual de l'altre els apuntala en moments de flaqueza. Les queixes per la decadència de la societat occidental o, en un pla més personal, pels problemes amb l'editorial Aymà d'Oliver són constants; qui hi busqui, però, planys pels llanguiments de la malaltia del de Roda, no n'hi trobarà, i això diu molt del seu caràcter. Només apareix al principi, quan Miquel Martí i Pol parla, sense saber-ho i d'esquitllada, dels primers símptomes que se li'n manifesten; aquí, si les ha llegides, el lector pot tenir una sensació semblant a aquella que va experimentar quan, en l'última carta que Rodoreda escriu a Sales, li diu que no es troba bé; tots sabem què passarà, i tots sabem què ha passat quan Joan Sales li escriu una postal per dir-li que està amoïnada perquè no li agafa el telèfon ni a Barcelona ni a Romanyà; segons com, ens pot esgarrijar una mica adonar-nos que fins ara havíem llegit aquells textos reals a través d'un cert tel de ficció, un tel que s'esqueixa precisament quan capim que allò que havíem tractat com si fossin mers mecanismes ficticials són, de fet, circumstàncies que *varen passar de veritat*.

De tota manera, la sensació de llegir ficció ens torna a envair quan els dos amics —que també tenien tractes editorials— parlen dels tiratges dels llibres de Miquel Martí i Pol i de les quantitats que se'n venen, unes quantitats que de ben segur que, a la llarga, li varen ser un bon complement per no anar tan «curt d'armilla». Perquè, en aquestes cartes, al costat de la poesia sempre hi ha la vida, i no és gens estrany trobar-hi afers absolutament mundans al costat de qüestions més o menys elevades. De fet, un assumpte que sempre hi apareix i que ens pot sorprendre és com Miquel Martí i Pol ha d'anar trampejant la seva precària situació econòmica. I encara podríem allargar-nos molt més desplegant altres temes que entrelliguen biografia i literatura d'aquests dos escriptors, però no voldríem pas aixafar cap més guitarra. Vist com parlen del moment que els va tocar, podríem acabar preguntant-nos què passaria si Miquel Martí i Pol i Joan Oliver aixequessin el cap, però seria una pregunta absurda —i al distingit lector de *La Lectora* li pot semblar que ja n'hem dites moltes, d'absurditats, en aquest text—: tothom es pot imaginar que, veient el panorama, segurament se'n voldrien tornar, esparverats, allà on són. Havent, però, llegit el llibre, aquest humil ressenyaire és més aviat del parer que potser seria més profitós preguntar-nos què passaria si fóssim nosaltres els que l'aixequéssim de la pantalla.

Fotografia de la capçalera: Joan Altimir. Arxiu Fundació Miquel Martí i Pol

1. Disculpeu que no disposi de cap anècdota personal que pugui servir, ben amanida, ben amanida, d'introducció faceciosa a la present ressenya. Ho he provat de mil maneres, però a l'últim ho he deixat córrer: en totes les provatures semblava una còpia barata, ridícula, d'un dels ressenyaires més en forma del país.*

* Perdoneu, igualment, que aquesta sigui l'única nota a peu de pàgina del text, i que sigui tan breu, tan vulgar, tan insubstancial. [↩](#)

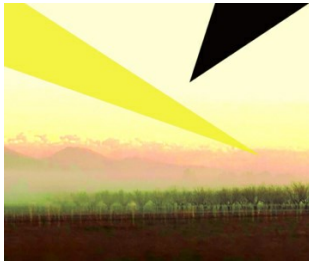
ETIQUETES: [CORRESPONDÈNCIA](#) [CRÍTICA](#) [ELS MARGES](#) [INQUIETUD](#) [JOAN OLIVER](#) [LITERATURA CATALANA DEL S. XX](#)
[MIQUEL MARTÍ I POL](#) [ORIFLAMA](#) [PERE QUART](#) [POESIA CATALANA](#) [REDUCCIONS](#) [ROGER CANADELL](#) [SERRA D'OR](#)

CARLES DACHS | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Santa Eugènia de Berga, 1987) és llicenciat en Filologia catalana i actualment és professor lector de català a la Universitat Eötvös Loránd de Budapest. Ha publicat *Suc de llum* (Premi Joan Duch per a Joves Escriptors; Fonoll, 2010) i *A dalt més alt* (Premi Maria Mercè Marçal; Pagès, 2015). És cofundador de la petita col·lecció de plaquettes «Els Papers Díscols».

Articles relacionats

«I auè | la cerimònia»

Cor ple de veus (II)

Cor ple de veus (I)

Llibres
Cultura
Nosaltres
Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

Política de privacitat
Copyleft

© LA LECTORA 2018